

lui J. Harmatta (*Studia Antiqua*, XIII, 1966, p. 107 și urm.) pe care K.B. o combate, se apropie mult de felul cum este pusă problema de către unii cercetători români (vezi în special A. Vulpe, *Necropola hallstadiană de la Ferigile*, București, 1967, p. 92 și urm.; idem, în *Actes du VIIe Congr. Intern. des Sciences Préhist. et Protohist.*, Prague, 1966, p. 880 și urm.), lucrări pe care K.B. nu le citează. Potrivit acestor lucrări, grupele străine cu elemente culturale estice din

spațiul carpato-dunărean, respectiv grupa de pe Mureș (agatirșii), cea din Cimpia Tisei etc. — ar putea reprezenta neamuri răsăritene, poate chiar iraniene, dar nescitice. Cercetarea românească insistă deobște asupra definirii arheologice a grupelor culturale, adoptând o atitudine extrem critică față de interpretările de ordin etnic și luând în considerație mai ales elementele ținând de ritul și ritualul funerar.

Adriana Stoia

HACHMANN, ROLF, *Die Goten und Skandinavien*, Berlin, 1970, 584 p. + 80 fig.

Discutând problema patriei originare a goților, Rolf Hachmann neagă originea scandinavă a goților, opinând, spre deosebire de teza tradițională, pentru o patric originară continentală.

Pentru a putea susține această îndrăzneală ipotază, învățatul german nu vă ezită a folosi alături de rezultatele filologiei și arheologiei și pe cele ale paleodemiografiei, adunând astfel un material documentar uriaș pe care-l face să vorbească, nu întotdeauna cu destulă convingere, în favoarea tezelor sale.

Autorul își grupează argumentarea în cadrul a șase mari capitole, precedate de un cuvânt înainte și încheiate de lista bibliografică, a figurilor și, în sfârșit, de indicele istorico-filologic și arheologic.

Înainte de a trece la prezentarea propriuzisă a studiului, se cuvine a zăbovi câteva clipe asupra listei bibliografice. Cele peste 900 de titluri, grupate pe discipline (izvoare scrise, istorie și istoria culturii, germanistică și filologie veche, științele naturii, pre- și protoistorie) reprezintă un deosebit de util instrument de lucru.

Dacă în capitolul I, care cuprinde introducerea (p. 1—14) sînt amintite mai mult motivele care au dus la formularea ipotezei continentale, începînd cu capitolul al II-lea, intitulat „Problema izvoarelor istorice” (p. 16—143), se trece la argumentarea noii ipoteze.

Din studiul izvoarelor scrise ale epocii se desprinde concluzia existenței, în istorio-

grafia din epoca feudală timpurie, alături de „legenda troiană” a unei „legende despre Scandza”. Dacă originea scandinavă a longobarzilor, francilor, herulilor sau burgunzilor se poate explica printr-o copie a modelului lui Iordanes, originea scandinavă a goților impune o analiză minuțioasă a *Gelicii* lui Iordanes. Această analiză permite învățatului german delimitarea în opera autorului antic, a contribuției lui Iordanes, a contribuției lui Cassiodorus, adevăratul autor, și ceea ce ne interesează în mod deosebit, a contribuției unui istoric altfel necunoscut, Ablabius¹. Se pare că de la acest autor a preluat Cassiodorus și apoi Iordanes așa numita „istorie străveche” (*Urgeschichte*) a goților.

Rolf Hachmann, deși acordă acestei „istorii străvechi” meritul reflectării unor realități istorice, consideră legendară informația referitoare la emigrarea goților din Scandzia pe cele trei corăbii.

Pe de altă parte, analiza textelor lui Tacitus și Ptolemeios, îl duc pe învățatul german la convingerea că acești istorici li localizează pe goți nu pe coastă (Iordanes), ci în interiorul țării, la răsărit de Vistula, pe cursul ei mijlociu. „Țara lor, a goților,

¹ În capitolul al VI-lea intitulat „Anexă” (p. 475—516) sînt prezentate contribuțiile istoricilor antici Iordanes și Cassiodorus, la istoria goților. Tot acest capitol cuprinde și lista cimitirelor epocii de fier preromane și a perioadei imperiale timpurii din Mazovia și din Mazuria de sud.

a fost la Vistula, dar la răsărit de rlu și nu la mare" (p. 143).

Concluzia este interesantă, însă întrebarea dacă nu este vorba de momente cronologice deosebite, la Vistula (Iordanes întemeiat pe știrile lui Ablabius) și apoi la răsărit de acest rlu (Tacitus și Ptolemaios) ni se pare îndreptățită.

În capitolul al III-lea, „asupra istoricului și stadiului cercetărilor” (p. 145—221), Rolf Hachmann ne înfățișează modul în care s-a născut ipoteza modernă a originii peninsulare a goșilor, a cărei geneză este strlns legată de activitatea germanistului și preistoricianului Gustav Kossinna. Învățatul german arată că argumentele arheologice aduse de Kossinna au spulberat treptat suspiciunea germaniștilor, izvorită din rezerva față de informațiile textelor și, consideră Rolf Hachmann, au influențat și modul de gândire al arheologiei și istoriei perioadei migrațiilor.

Pornind de la această constatare în capitolul al IV-lea „Probleme ale izvoarelor arheologice” (p. 221—451) sînt subliniate lacunele studiilor acelor care abordînd această problemă au optat pentru originea peninsulară: Almgren, Eggers, Schindler. Un loc aparte îl ocupă cercetările învățatului suedez E.C.G. Graf Oxenstierna. Subliniind meritele lucrărilor lui Oxenstierna, dar arătînd și o serie de lipsuri, reliefate de cercetarea modernă, Hachmann ajunge la concluzia că „tot ceea ce Oxenstierna a încercat să prezinte ca o dovadă directă a imigrării goșilor din Västergotland în țara Vistulei, nu este concludent” (p. 234).

Dacă acești cercetători căutau să demonstreze în studiile lor anumite asemănări în cultura materială a Vistulei inferioare și a Scandinaviei de sud, cercetările învățatului polonez J. Kmiecinski, cercetări în care Hachmann vede o confirmare a realității considerațiilor sale, vin să demonstreze lipsa legăturilor dintre Scandinavia și Vistula inferioară: „Cultura perioadei imperiale (Kaiserzeitliche) a Țării Vistulei nu are aproape nici o legătură cu regiunile Suediei... Ea este o continuare a culturilor preromane ale epocii fierului” (p. 237). În consecință, învățatul german consideră că localizarea goșilor la gurile Vistulei nu-și găsește temei nici în izvoa-

rele scrise și nici în documentația arheologică.

În viziunea lui Hachmann atît izvoarele scrise (Tacitus și Ptolemaios) cît și documentarea arheologică sprijină o localizare a goșilor la Vistula mijlocie „cam între Varșovia și Torun” (p. 458).

În acest spațiu geografic se delimitează, în secolul I î.e.n., grupa culturală mazoviană, „Masowische Gruppe”, care conține elemente ale grupului cultural Oxhöft și mai ales ale culturii Przeworsk. Mai concret acest spațiu geografic și cultural este delimitat la sud-vest de valea Vistulei, la vest de Drwina, la nord de Mazuria de sud, iar în spre sud ajunge pînă la Varșovia. Granița de răsărit o formează Bugul mijlociu. Această grupă culturală, a căruia început se datează cel tîrziu în jurul anului 100 î.e.n., reprezintă o variantă locală a culturii Przeworsk și, în optica lui Hachmann, poate fi identificată cu moștenirea arheologică a goșilor.

Printre elementele comune grupului mazovian și culturii Przeworsk sînt menționate: prezența gropii funerare, depunerea vaselor sparte ritual pe rug și a armelor în groapa funerară, asemănări în ceramică. Unele caracteristici specifice individualizează grupa mazoviană de celelalte grupe ale culturii Przeworsk. Lipsa totală a înhumăției. Împodobirea locului funerar cu cercuri de pietre, culegerea cu mare atenție a cioburilor de pe rug, sînt cîteva din aceste caracteristici. În secolul II î.e.n. au loc două schimbări fundamentale. În ritual apare groapa adîncă de 2 m și lată de 1 m, în care sînt depuse, în mijloc, oasele incinerate și resturi de la rugul funerar. De asemenea dispare obiceiul depunerii armelor în morminte, element care indică o orientare spre grupul cultural Oxhöft, din partea căruia se exercită în această perioadă o influență puternică. Tot spre sfîrșitul acestei faze și, probabil ca o consecință a influenței acestui grup, apare înhumăția.

Una din problemele cheie ale noii ipoteze este fără îndoială problema genezei grupei mazoviene, care reprezintă, cel puțin în fazele de început, un aspect regional al culturii Przeworsk.

Folosind rezultatele cercetării poloneze din ultimii ani, R. Hachmann relevă continuitatea dintre culturile Przeworsk și Oxhöft și cultu-

rile anterioare ale Vistulei mijlocii, cultura mormintelor în cistă și în formă de clopot. Prin această continuitate culturală, care presupune și una etnică, se înlătură posibilitatea formării grupeii mazoviene printr-un proces de imigrare. Argumentul este solid numai că dovezile acestei continuități culturale sînt încă puține. Acest fapt este recunoscut și de Rolf Hachmann (p. 435) care subliniază complexitatea acestui proces de geneză. „Problema legăturii grupeii mazoviene de culturile precedente este desigur foarte complexă” (p. 459).

Pentru a dovedi și pe alte căi imposibilitatea unei imigrări dinspre nord, învățatul german recurge la o amplă analiză paleodemografică a Scandinaviei în epoca fierului. Studiile paleodemografice împreună cu cele paleoclimatice și arheologice oferă o cu totul altă imagine decît încerca să sugereze Ablabius și Iordanes. Dacă pentru autorul antic Scandinavia era o „vagina nationum” sau o „officina gentium”, cercetătorul modern are în față imaginea unor condiții de viață grele provocate de o schimbare a climei la începutul epocii fierului. Consecința naturală este o „schimbare a rentabilității economice a solului” și o scădere a numărului populației.

Pe de altă parte, începînd cu secolul I e.n., asistăm atît în Suedia cît și în Norvegia la o colonizare spre interior (Binnenkolonisation), fenomen care a scăzut din punct de vedere etnic posibilitatea unei colonizări înspre sud. În acest context de idei ne punem însă întrebarea de ce țelul colonizării nu putea fi orientat, în principal înspre sud, unde condițiile de viață erau, la acea dată, deși nu cu mult, totuși mai bune. Învățatul german admite posibilitatea unor emigrări înspre sud, dar consideră că la această mișcare au participat grupuri mici, inferioare din punct de vedere social. „Mult timp nordul a fost o periferie, nu numai în ce privește cultura materială dar și în ceea ce privește formele și structura orînduirii sociale”.

Mergînd pe aceeași linie de excludere a Peninsulei Scandinave de la formarea unor culturi continentale la începutul mileniului I e.n., Rolf Hachmann explică elementele

culturale asemănătoare din Scandinavia ca o ilustrare a ceea ce numește „o *zone*” la care participă majoritatea grupelor germanice de pe ambele maluri ale Mării Baltice și care par să se fi dezvoltat, peste mare, datorită relațiilor culturale” (p. 466).

Deși admite participarea unui factor extern la geneza culturii Przeworsk și implicit a grupeii mazoviene, acest factor extern este văzut în prăbușirea puterii celților în Europa. O urmare a acestui fenomen ar putea fi cristalizarea grupeii culturale mazoviene - deci apariția goților.

În legătură cu aceste fenomene complexe, merită a fi subliniată, și învățatul german nu ezită să o facă, o problemă de principiu. În ce măsură poate fi urmărită arheologic o populație sau cu alte cuvinte dacă „pot fi urmărite populațiile și înainte de documentarea istorică a numelui lor” (p. 466). Problema este dificilă. Sintezele culturale, care înglobează uneori spații geografice uriașe, împiedică extraordinar de mult această sarcină. Este de ajuns în acest context să cităm cazul gepizilor. Toate încercările de a identifica, cu o cultură materială sau cu alta, moștenirea arheologică a gepizilor timpurii (secolele III - IV) nu au depășit cadrul unor ipoteze de lucru.

Din această cauză, autorul consideră că nu se poate vorbi de goți înainte de constituirea grupeii mazoviene. Schimbările petrecute, începînd cu perioada secolilor II - III e.n., reprezintă o expansiune a grupului cultural Oxhöft care a adus după sine și o expansiune înspre sud a grupeii mazoviene. Se pune astfel ipoteza plecării goților spre sudul Rusiei subliniindu-se nevoia unei documentații arheologice mai bogate în această problemă.

Capitolul al V-lea „Goții și Scandinavia: rezultate și probleme” (p. 451 - 475) cuprinde concluziile la care a ajuns învățatul german în această dificilă problemă. În același timp, dîndu-și seama de caracterul insolit al ipotezei originii continentale, învățatul german nu uită să sublinieze complexitatea problemelor ca și necesitatea unor cercetări viitoare pe care le implică această nouă viziune în problema originii goților.